

початкових негативних інтенцій адресанта (вуалювання інструментальної агресії) або пом'якшення вираження негативної оцінки. Це комунікативна толерантність. Толерантність проявляється у зниженні категоричності, емоційності, експресивності, інтенсифікації висловлювання.

Перспективною подальших досліджень вбачаємо порівняльний аналіз комунікативних стратегій концептів *ТОЛЕРАНТНІСТЬ, ТОЛЕРАНТНОСТЬ, TOLERANZ* у відповідних лінгвокультурах.

1. *Купина Н.А., Михайлова О.А.* Лингвокультурологические проблемы толерантности // Толерантность в современной цивилизации: Материалы международной конференции. – Екатеринбург, 2001. – С. 50–69.
2. *Селиванова Е. А.* Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
3. *Синельникова Л. Н.* Концепт *толерантность* в проекции на современное общественное сознание // Наукові зап. Луганського нац. педагогічного університету. Сер. "Філологічні науки". Концептологія: світ – мова – особистість. – Луганськ, 2005. – Вип. VI. – С. 44.
4. *Стернин И.А.* О понятии коммуникативного сознания // Культура общения и ее формирование. – Воронеж, 2001. – Вып. 8. – С. 21.
5. http://ssu.kmu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=43095&cat_id=46439&mustWords=%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C&searchPublishing=1
6. http://www.verfassungsschutz.de/download/SHOW/vsbericht_2010.pdf
7. http://lubyanka.ru/terrorism/control/2008/11/18/control_14319.html

Янушевич М.,

КНУ імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТОСФЕРА "МОРАЛЬ" У КИТАЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ

Стаття присвячена висвітленню важливого фрагмента китайської концептуальної картини світу. На базі концептуального аналізу фразеологічних одиниць китайської мови визначаються основні засоби категоризації релігійного-філософського світобачення китайців.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концептосфера, концепт, фразеологічні одиниці.

Стаття посвячена важній частині китайської мовної картини світу. На основі концептуального аналізу китайських ідіом

определяются основные средства категоризации религиозно-философского мировоззрения китайцев.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концептосфера, концепт, фразеологические единицы.

The article is devoted to an important part of Chinese conceptual world picture. Basing on the conceptual analysis of phraseological units of Chinese language it defines principal means of religio-philosophical world outlook of Chinese nation.

Keywords: cognitive linguistic, conceptsphere, concept, phraseological units.

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується докорінною зміною базисної наукової парадигми, поворотом до розгляду мовних явищ під антропоцентричним кутом зору. Визначається тенденція досліджувати мову у нерозривному зв'язку з мисленням, свідомістю, пізнанням, культурою, світоглядом як окремого індивідуума, так і мовного колективу, до якого він належить. Антропоцентричний підхід до мови, що сягає ідей В. фон Гумбольта, передбачає більш масштабне осмислення функцій мови, вихід за межі вузько-раціонального, прагматичного трактування її призначення. Мова як умістилище духу народу, як результат постійної розумово-оцінної діяльності певного етносу може відкритися не стільки інструментальному, скільки філософському погляду, здатному охопити й осмислити духовну сутність національної мови як унікального витвору етносу [Голубовська 2004, 5].

Ключовим категоріям когнітивної лінгвістики – концепту, концептосфері, мовній картині світу – присвячено значну кількість праць українських і закордонних мовознавців (Н. Арутюнова, А. Вежицька, Дж. Лакофф, Ч. Філмор, Дж. Тейлор, С.А. Жаботинська, О.О. Селіванова, О.С. Кубрякова, Г.І. Кустова та ін.) Н. Зубкова та С. Соломіна трактують *концепт* як поняття повсякденної філософії, що є результатом взаємодії ряду факторів, таких, як національна традиція, фольклор, релігія, ідеологія, життєвий досвід, образи мистецтва, відчуття й система цінностей. Концепти утворюють "своєрідний культурний шар, що є посередником між людиною і світом" [Зубкова, Соломіна 2009, 224].

За визначенням О.С. Кубрякової, *концепт* – це оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної

системи й мови мозку...усієї картини світу, відбитої в людській психіці [Кубрякова 1996, 90].

Для розуміння універсальних і етноспецифічних компонентів структури певного концепту важливим виступає поняття *національної мовної картини світу* (НКМС). Як зазначає І.А. Голубовська, НКМС – це виражене етносом засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння, вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого у цьому світі [Голубовська 2004, 29]. Менталітет є одним із основних факторів, які визначають мовну картину світу. До менталітету можна віднести і культурну спадщину, і релігійні уподобання, а також традиції та звички. Оскільки НКМС передбачає світосприйняття та світорозуміння, варто звернутися до філософсько-релігійного бачення світу китайців.

Однією із основних релігійно-філософських течій Китаю є конфуціанство. За теорією конфуціанства, у світі існувала тріада: небо – людина – земля, де небо і земля завжди розглядалися, не як "щось у собі", а тільки по відношенню до людини. *Антропоцентризм* конфуціанської етики не тільки не припускав перенесення норм людської моралі на взаємовідносини з живою природою, але, більше того, розглядав їх як виняткову прерогативу людської культури, її розпізнавальну властивість. Відносини між *культурою (людиною)* та *природою (небом)* у конфуціанській культурі будувалися зовсім не на рівноправній основі [Воркачев 2001, 64-72]. Тому, незважаючи на те, що перші конфуціанці закликали уникати крайнощів та дотримуватися принципу "золотої середини", в усьому дотримуючись рівноваги двох начал, досягти повної єдності та гармонії на практиці виявилось майже недосяжним.

Окрім конфуціанства, широкого розповсюдження набули буддизм та даосизм, які також посіли важливе місце у релігійно-філософському житті китайців.

Представники даоської філософської течії пропонували відкинути антропоцентризм, що проповідувався конфуціанцями, а разом із тим забути про своє індивідуальне "я", поринаючи у вир буття і в блаженному стані "самозабуття" (кит. 自忘) повністю розчинитися у світі природи.

У цій статті ми сконцентрували увагу на етичних концептах, які є онтологічною базою формування моделі поведінки людини у концептуальній картині світу китайського етносу.

Серед концептів, що мають відношення як до народу, так і до індивіда, особливе місце займає концепт *мораль* (кит. 德), аналіз якого дозволяє реконструювати поведінкову картину світу, краще зрозуміти мотивацію дій як окремого індивіда, так і всього народу. Безперечний інтерес становить вивчення реалізації зазначеного концепту в мовній картині світу, зокрема, у такому її фрагменті, як фразеологічна картина світу. Цей інтерес пояснюється тим, що більшість фразеологічних одиниць, у яких вербалізуються складові елементи концепту *мораль*, завдяки своїй образності не тільки репрезентують види поведінки людини та національні стереотипи поведінки, а й історію, культуру, побут, соціально-економічне життя, менталітет, образ мислення народу, особливості його мови. Основними семантичними компонентами концепту *мораль* є "благочестя", "добро", "мораль, моральні принципи, моральні якості".

За основу дослідження були взяті фразеологічні одиниці китайської мови. Саме вони відтворюються у тому ж вигляді, у якому закріпилися у мові. Це ті осередки мови, що несуть у собі відбиток певної епохи. Тому не дивно, що саме фразеологічні одиниці допоможуть нам дійти до істинного значення концепту *мораль*.

Аналізуючи етимологію ієрогліфа 德, А.С. Мартинов зробив важливе наукове відкриття, довівши, що Конфуцій частково десакралізував його значення, перенісши цю категорію у сферу людських відносин. Перемістивши категорію 德 з сакральної сфери у сферу людських відносин, Конфуцій різко підвищив авторитет *цзюньцзи* (кит. 君子, *шляхетна людина*) та збільшив його можливість співучасті в управлінні державою [Диброва 1982, 219–222]. Поєднання в одній людині таких якостей, як *жень* (кит. 仁 – *гуманність*), *вень* (кит. 文 – *освіченість*), *хе* (кит. 和 – *миролюбство, гармонійність*) і *де* (кит. 德 – *моральність*), зробило образ *цзюньцзи* еталоном морального ідеалу для всіх народів ареалу побутування конфуціанської морально-етичної доктрини.

Периферійна зона концепту *мораль* містить ціннісні та прагматичні складники, а також додаткову семантичну ознаку "відповідність/ невідповідність дій, способу життя людини прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам", яким відповідає інтерпретаційна частина – "висновки" з когнітивних ознак. Наприклад: 畏威怀德 wèiwēihuáidé ("боятися слави, не забувати про добро") – "треба уникати слави (бо вона псує людину) і бути доброю людиною.

Основною лексичною одиницею на позначення концепту *мораль* є вербалізатор 德. У науковій картині світу поняття, позначене цією лексемою, визначається як "досягнутий навчанням та самовдосконаленням внутрішній стан етично досконалої особистості, за своїм змістом близький до категорії *жень* (кит.仁 – *гуманність*), але такий, що виник у процесі суворого самообмеження (кит.克自)", "позначення таємного внутрішнього духовного стану", "доброї якості та вищого дару".

Розглянемо фразеологізми, у яких вербалізується концепт *мораль*. Шляхом суцільної вибірки зі словників Чень'юй, Чень'юй, розміщених на китайських освітніх сайтах глобальної мережі Інтернет [8, 9] було знайдено 41 фразеологічну одиницю, у яких вербалізується концепт *мораль*. З них шляхом частотного аналізу було вибрано 18 найбільш вживаних. Вказані фразеологізми було згруповано за спільними когнітивними ознаками, які реалізуються у семантиці вказаних фразеологічних одиниць-вербалізаторів концепту *мораль*.

Один із центральних семантичних компонентів концепту *мораль* – "*благочестя*" – актуалізується у контексті низки фразеологізмів, які наводимо нижче. Слід зазначити, що запропонований нами переклад семантичного компоненту "*благочестя*" саме як "*благочестя*" визначається китайським коментарем до наведених фразеологізмів [Диброва 1982, 97], [Мартинов 2001]. Китайським коментарем компонент 德 у наведених фразеологізмах визначається як "道德" – "*благочестя*".

- 1) 仁义道德 rényìdàodé – "гуманність та **благочестя**";
- 2) 进德修业 jìndèxiūyè – "удосконалювати **благочестя** та покращувати здобутки" – "самовдосконалюватися";
- 3) 明德惟馨 míngdéwéixīn – "довершене **благочестя** розливає пахощі", "велике **благочестя**";
- 4) 德艺双馨 déyìshuāngxīn – "поєднання **благочестя** та мистецького хисту";
- 5) 积德累仁 jīdélěirén – "накопичувати **благочестя**, зберігати гуманність";
- 6) 至德要道 zhìdéyāodào – "найвище **благочестя** та мудрість";
- 7) 无德而称 wúdéérchēng – "нема **благочестя** – нічого згадувати";
- 8) 德配天地 dé pèitiāndì – "велике **благочестя**, що поєднує небо і землю".

Семантичний компонент "**добро**" актуалізується у фразеологізмах:

- 1) 感恩戴德 gǎn`ēndàidé – "бути вдячним за благодіяння", "глибоко вдячний за **добро!**" (етикетна фраза);
- 2) 以德报怨 yǐdébàojuàn – "платити **добром** за зло";
- 3) 以德报德 yǐdébàodé – "платити **добром** за **добро**";
- 4) 以怨报德 yǐyuàn bàodé – "платити злом за **добро**";
- 5) 畏威怀德 wèiwēihuáidé – "боятися слави, не забувати про **добро**";
- 6) 以德服人 yǐdéfúrén – "нести людям **добро**".

Семантичний компонент "**мораль, моральні якості, моральні принципи**" актуалізується у фразеологізмах:

- 1) 二三其德 èrsānqíde – "нестійкі **моральні принципи**";
- 2) 爱人以德 àirényǐde – "піклуватися про людей, керуючись **моральними принципами**";
- 3) 好生之德 hàoshēngzhǐde – "**моральні якості**, що зберігають життя".

Аналіз семантики концепту *мораль* засвідчує його виразну конотованість, передовсім позитивно-оцінну маркованість. Лексичне значення, притаманне його вербалізаторам, такі їх характеристики, висока частотність вживання, аксіологічна маркованість, ключовий характер для духовності даного лінгвокультурного ареалу, забезпечують цілісність досліджуваного етноконцепту.

Отже, етичний концепт *мораль* належить до констант китайської культури, або національних культурних концептів, оскільки визначає таку споконвічну рису етносвідомості китайців, як пошук моральних принципів, які б визначали поведінку людини у соціумі та, в більш узагальненому плані, – могли б унормувати відношення *людина – людина та людина – природа*. На цій ментальній базі, що була сформована під впливом конфуціанської та даосько-буддистської традиції, ґрунтується одна із найголовніших значущих одиниць у мовно-концептуальній картині світу китайського етносу. Тлумачення концепту *мораль* як етичного концепту передбачає визначення низки концептуальних смислів, мотивованих за згаданими сценаріями, та етнокультурного компоненту в його структурі. Лише сукупність таких смислів, відповідним чином концептуалізованих у мові, дозволяє змодельовати цілісний національно-культурний концепт *мораль* та визначити його пріоритетне значення у культурологічній концептосфері.

1. *Воркачев С. Г.* Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64 – 72. 2. *Голубовська І.О.* Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос, 2004. – 284 с. 3. *Диброва Е. Н.* Парадигматические и синтагматические отношения в лексике и фразеологии. – Ростов-на-Дону, 1982. – 97с. 4. *Зубова Н. С., Соломіна С. М.* Компаративний лексико-семантичний аналіз фразеологізмів з композитом "intervention" (на матеріалі французької мови) // Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство : [міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва]. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – Вип. IV. – С. 224–230. 5. *Кацюба Л. Б.* Культурологический аспект пословиц (на материалепословиц о труде) // Фразеология в аспекте науки, культуры, образования. Тезисы докладов международнойнаучно-практической конференции. – Челябинск, 2001. – С. 219–222. 6. *Кубрякова Е.С.* Концепт Текст. / Е.С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов. – М., 1996 – 245 с. 7. *Мартынов А.С.* Конфуцианство. Лунь юй. – Спб., 2001. – Т.2. – 384 с. 8. 【歌功颂德】从知道找来了一些有"德"的成语供大家学习使用// 百度贴吧。 — 网站: <http://tieba.baidu.com/p/263125366> 9. 小学生实用成语分类大全[电子资源] // 北京小升初—中国教育在线小学频道。 — 网站: http://xiaoxue.eol.cn/yu_wen_9125/20111020/t20111020_696485_10.shtml.

Янчук С.Я., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ТЕОРИЯ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядаються сучасний стан, основні проблеми та перспективи розвитку теорії військового перекладу в Україні. Висвітлюються основні проблеми розвитку теорії військового перекладу та пропонуються способи їх вирішення.

Ключові слова: *теорія та практика військового перекладу, наукова школа військового перекладу, військово-термінологічна комісія.*

В статтє рассматриваются современное состояние, основные проблемы и перспективы развития теории военного перевода в Украине. Освещаются основные проблемы развития теории военного перевода и предлагаются способы их решения.